

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Rozvíjení klíčových kompetencí na Základní škole (praktické) v Duchcově

Jana Hoffmannová

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Bakalářské, kombinované studium

2009 – 2012

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Soukupová

Plzeň, březen 2012

University of West Bohemia in Plzen

FACULTY OF EDUCATION

Department of Education

Bachelor Thesis

Progress of pivotal competencies on Primary (practical) school in Duchcov

Jana Hoffmannová

Teaching of practical subjects and vocational training

BA, Combinend Studies

2009 – 2012

Thesis supervisor: Mgr. Pavla Soukupová

Plzen, March 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací

V Plzni, březen, 2012

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Pavle Soukupové za odborné vedení, rady a pomoc při zpracování této práce. Poděkování patří i vedení, kolegyním a kolegům z Dětského domova, Základní školy a Střední školy v Duchcově za poskytnutí údajů použitých v bakalářské práci.

Anotace

Tato práce se zabývá klíčovými kompetencemi tak, jak jsou zpracovány v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání – příloze upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením a následně pak ve Školním vzdělávacím programu – EMIL.

Práce je rozdělena do dvou oblastí. První, teoretická, za pomoci literárních zdrojů, ujasňuje základní pojmy, jako jsou klíčové kompetence, Rámcový vzdělávací program, lehké mentální postižení či vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.

Druhá, praktická část se zabývá zpracováním klíčových kompetencí do Školního vzdělávacího programu a zpracováním poznatků a údajů týkajících se rozvíjení klíčových kompetencí získaných různými průzkumnými metodami v Základní škole (praktické) v Duchcově, Školní 1 a jejich zhodnocením.

Klíčové pojmy

Klíčové kompetence

Lehké mentální postižení

Rámcový vzdělávací program

Rozvíjení

Školní vzdělávací program

Vzdělávání

Annotation

This thesis addresses the pivotal competencies as they are processed in the General educational program for primary education – supplement for pupils with mild mental disabilities and subsequently in the School educational program – EMIL.

The first part, theoretical, with the help of literary sources, defines basic concepts such as pivotal competencies, General educational program, mild mental disability or education of pupils with mild mental disabilities.

The second, practical part deals with the incorporation of pivotal competencies into the School curriculum and processing of knowledge of pivotal competencies acquired in different exploration methods in Primary school (practical) in Duchcov.

Key words

Pivotal competencies

Mild mental disability

General educational program

Developing

School educational program

education

OBSAH

Úvod.....	9
1 Klíčové kompetence.....	11
1.1 Charakteristika klíčových kompetencí.....	11
1.2 Rozdělení klíčových kompetencí.....	12
1.3 Hodnocení rozvoje klíčových kompetencí.....	13
1.4 Charakteristika klíčových kompetencí pro žáky s LMP.....	14
2 Lehké mentální postižení.....	19
2.1 Definice mentální retardace	19
2.2 Klasifikace mentální retardace.....	19
2.3 Charakteristika osob (žáků) s LMP	21
3 Vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.....	22
upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením	24
4.1 Charakteristika RVP ZV – LMP	24
4.2 Cíle RVP ZV – LMP	24
4.3 Vzdělávací oblasti RVP ZV – LMP	25
4.4 Očekávané výstupy	25
4.5 Klíčové kompetence	27
4.6 Průřezová témata	28
5 Praktická část	29
5.1 Cíl praktické části	29
5.2 Formulace dílčích cílů.....	29
5.3 Průběh průzkumu	29
5.4 Stanovení předpokladů	29
5.5 Použité metody	30

5.5.1 Rozhovory	30
5.5.2 Obsahová analýza dokumentů	32
5.5.3 Dotazník	32
5.5.4 Analýza práce žáků	32
5.6 Získaná data a jejich vyhodnocení.....	33
5.6.1 Rozhovor	33
5.6.2 Obsahová analýza dokumentů.....	34
5.6.2.1 ŠVP – EMIL.....	34
5.6.2.1.1 Charakteristika zařízení.....	34
5.6.2.1.2 Koncepce školy.....	35
5.6.2.1.3 Zapracování klíčových kompetencí do učebních osnov.....	36
5.6.2.2 Porovnání ŠVP se Vzdělávacím programem zvláštní škola	42
5.6.3 Dotazník.....	43
5.6.4 Analýza práce žáků.....	45
5.7 Shrnutí výsledků	49
Závěr	50
Seznam použité literatury	51
Seznam použitých zkratk	52
Seznam příloh	54

ÚVOD

„...První, čeho si přejeme, jest, aby tak plně a k plnému lidství mohl býti vzděláván ne nějaký jeden člověk nebo několik jich nebo mnoho, nýbrž všichni lidé vespolek i každý zvlášť, mladí i staří, bohatí i chudí, urození i neurození, mužové i ženy, zkrátka každý, komu se dostalo údělu narodit se člověkem, aby konečně jednou bylo lidské pokolení vzdělané po všech věkových stupních, stavech, pohlaví a národech.

Za druhé si přejeme, aby každý člověk byl celistvě vzdělán a správně vycvičen nikoli jen v jedné věci nebo v několika málo nebo mnohých, nýbrž ve všech, které dovršují podstatu lidství...“

(J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských)

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou klíčových kompetencí, tak jak vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Cílem práce bude analýza rozvíjení klíčových kompetencí, zejména kompetence, komunikativní a sociální a personální u žáků 6. – 9. ročníků Základní školy (praktické) v Duchcově. Toto období jsem si zvolila vzhledem k tomu, že na této škole pracuji jako učitelka druhého stupně. Práce se bude zabývat zapracováním klíčových kompetencí do Školního vzdělávacího programu školy, postojem učitelů k rozvíjení klíčových kompetencí, zhodnocením některých aktivit rozvíjejících klíčové kompetence žáků 6. – 9. ročníků.

Bakalářská práce bude ve své teoretické části zaměřena na vymezení základní terminologie a utřídění jednotlivých poznatků. V praktické části bude analyzovat ŠVP - EMIL Základní školy (praktické) v Duchcově vypracovaného na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, podrobněji klíčovými kompetencemi a jejich zapracováním do jednotlivých předmětů. Porovnávat ŠVP s dřívějším vzdělávacím programem Zvláštní škola, sledovat postoj pedagogů k rozvíjení klíčových

kompetencí žáků a úroveň rozvoje vybraných klíčových kompetencí u žáků druhého stupně.

Údaje budou získávány především studiem odborné literatury, školních dokumentů, školské legislativy, pomocí dotazníků a individuálními rozhovory s pedagogickými pracovníky Základní školy v Duchcově, ale i vlastní pedagogickou činností i pozorováním.

1 Klíčové kompetence

1.1 Charakteristika klíčových kompetencí

Pojem kompetence byl poprvé popsán v 70. letech minulého století v souvislosti s podnikovým vzděláváním. Není zaměřen na nějaký konkrétní obsah, proto se dá použít na libovolné zaměření.

Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání vymezuje pojem klíčové kompetence.

[RVP 2005; s. 14] „ Klíčové kompetence *představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.*“ Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.

Neboli jsou to schopnosti, které musíme neustále rozvíjet, vzhledem k tomu, že je jedinec bude potřebovat a využívat po celý svůj život jak pracovní, tak i osobní. Jde především o schopnost spolupracovat, být samostatný, učit se novým věcem atd.

To vše je ovšem velmi náročné nejen na čas, ale především na schopnosti a dovednosti učitele. Na to, jak dokáže skloubit rozvoj klíčových kompetencí a zároveň splnit očekávané výstupy.

„Pro výuku sledující rozvoj klíčových kompetencí jsou vhodné metody aktivního učení. Směřují k tomu, aby si žák vytvářel vlastní úsudek a ten pak spolu s pochopením nové informace začlenil do systému svých znalostí.“ [Čechová, *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*, s.33]

Veškerý vzdělávací obsah školního procesu musí vést k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Klíčové kompetence žáka získané do konce základního vzdělávání tedy nejsou konečné. Jedná se o celoživotní proces.

1.2 Rozdělení klíčových kompetencí

Klíčové kompetence zahrnuté do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání jsou [RVP – ZV, s.14]:

- **Klíčové kompetence k učení**

Zvládnutí této kompetence umožní žákům co nejefektivnější způsoby učení, orientovat se v obecně užívaných termínech a symbolech různých vzdělávacích oblastí. Uvědomit si důležitost učení a pozitivní vztah k němu i jeho zásadní význam pro budoucnost.

- **Klíčové kompetence k řešení problému**

Žáci jsou vedeni k vnímání problémové situace, učí se problémy rozpoznat a přiměřeně na ně reagovat a v rámci svých možností je řešit. Uvědomují si zodpovědnost za své jednání.

- **Klíčové kompetence komunikativní**

Žáci jsou vedeni k souvislému, srozumitelnému a kultivovanému vyjadřování (písemně i ústně). Úroveň této kompetence závisí i na schopnosti naslouchat a porozumět druhým lidem, reagovat, diskutovat či vhodně argumentovat. Své komunikační dovednosti využívají k vytváření a rozvíjení mezilidských vztahů a kvalitnímu soužití s ostatními lidmi.

- **Klíčové kompetence sociální a personální**

Rozvíjení žáka je zaměřeno na dovednosti v mezilidských vztazích a to jak pracovních, tak osobních. Žák se učí zvládat pravidla práce v týmu, rozpoznávat nevhodné a rizikové chování i s jeho důsledky, posiluje sociální chování a na základě pochopení sebe sama i své sebevědomí.

- **Klíčové kompetence občanské**

Žák jako součást občanské společnosti chápe její základní potřeby a pravidla. Je veden k respektování a ochraně našich tradic, historického,

kulturního i přírodního dědictví. Chrání životní prostředí, má povědomí o environmentálních problémech. Dokáže se chovat v krizových a život ohrožujících situacích. Dovede poskytovat přiměřenou pomoc. Dokáže respektovat přesvědčení druhých lidí, odmítá nesnášenlivost.

- **Klíčové kompetence pracovní**

Žák na konci základního vzdělávání zvládá běžné pracovní postupy, používání nástrojů a materiálů. Pracuje s ohledem na bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Využívá znalosti z různých oborů pro přípravu na svou budoucí profesní přípravu. Dokáže se koncentrovat na pracovní výkon, zaměřit se na kvalitu práce, ale i hospodárnost. Reálně posoudí výsledek své práce.

Klíčové kompetence jsou zaměřeny na mnoho oblastí a navzájem se prolínají.

1.3 Hodnocení rozvoje klíčových kompetencí

Klíčové kompetence se nedají rozvíjet samostatně, odděleně od učiva. Naopak učivo je prostředkem, jak dané kompetence rozvíjet. Jedná se např. o komunikaci v hodinách, rozvoj pracovních dovedností, využívání minulé zkušenosti, navození problému či práce v týmu apod.

Hodnocení úrovně zvládnutí klíčových kompetencí je mnohem citlivější a dalo by se říci i problematičtější než hodnocení vědomostí. Jak objektivně hodnotit úroveň kompetence? Do každého hodnocení hodnotitel vkládá „něco ze sebe“. Ovlivňují ho vlastní zkušenosti, způsob života, žebříček hodnot atd. Tedy hodnocení klíčových kompetencí je z velké části subjektivní.

Hlavní myšlenkou při hodnocení klíčových kompetencí má být „motor“ vedoucí k jejich rozvoji, posunu, dalšímu nasměrování. Hodnocení úrovně klíčových kompetencí, to jak se je žákům daří naplňovat, má vést hlavně k naučení se sebehodnocení a tím i posunu dále.

Důležité pro hodnocení úrovně klíčových kompetencí je vypracování zásad a pravidel.

Zásady hodnocení [Belz, Siegrist, *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*, s.355]:

- Kritéria hodnocení a měřítka musejí být všem známa
- Hodnocení musejí být použitelná pro všechny
- Je třeba oddělit objektivní věcný obsah od subjektivního hodnocení
- Společné vypracování měřítek podporuje proces učení
- Zdůvodnění jsou výrazem vlastního hodnocení, a jsou tudíž vždy subjektivní
- Hodnocení výkonu nevypovídá nic o kvalitě osoby
- Hodnocení nejsou konečnými soudy, mají být pobídkami pro další učení

Délka trvání klíčových kompetencí, jejich životnost je trvalejší než odborná kvalifikace a slouží jako předpoklad či základ dalšího vzdělávání jedince.

1.4 Charakteristika klíčových kompetencí pro žáky s LMP

Cílem vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením je připravit je pro jejich další život tak, aby byli vybaveni klíčovými kompetencemi v takové míře, která jim umožní kvalitní, smysluplný život. Usnadní jim další vzdělávání, jejich pracovní dráhu i vstup do života vůbec.

Míra klíčových kompetencí by měla být v takovém rozsahu, který je možný z hlediska jejich postižení a který jim umožní co nejkvalitnější život. Jejich vytváření musí mít na zřeteli individualitu každého jedince. Klíčové kompetence navzájem prolínají a veškeré činnosti na škole by měly směřovat k jejich utváření a upevňování.

Mezi nejdůležitější, tedy základní kompetence v tomto případě jsou považovány klíčové kompetence pracovní, komunikativní a sociální a personální.

Klíčové kompetence stanovené v Rámcovém vzdělávacím programu – příloze upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením odpovídají požadavkům základního vzdělávání. Respektují úroveň rozumových schopností žáků, jejich pracovní i fyzické možnosti a předpoklady.

Osvojování si klíčových kompetencí je celoživotní proces, který začíná již v předškolním, pokračuje v základním i středním vzdělávání a dotváří se po celý život jedince.

Porovnáme-li rozsah klíčových kompetencí uvedených v RVP pro základní vzdělávání a klíčových kompetencí uvedených v RVP pro základní vzdělávání, v příloze upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, dojdeme k závěru, že svou podstatou jsou shodné, liší se (někdy významně) v rozsahu a hloubce. Jako příklad uvedu k porovnání klíčové kompetence pracovní, komunikativní a sociální a personální. Tedy těch, které jsou pro žáky s lehkým mentálním postižením podstatné.

Kompetence pracovní u žáků s LMP

Na konci základního vzdělávání žák

- *„používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky*
- *přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrana svého zdraví a zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrana kulturních a společenských hodnot*
- *využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření*
- *orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení.“ [RVP-ZV,s. 17]:*

Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák s LMP

- *„zvládá základní pracovní dovednosti, operace a postupy, rozšiřuje své komunikační schopnosti při kolektivní práci*
- *má vytvořen pozitivní vztah k manuálním činnostem*
- *dodržuje zásady bezpečnosti, ochrany zdraví, hygieny práce, ochrany životního prostředí a společenských hodnot a uplatňuje je při pracovních činnostech*
- *pracuje podle daného pracovního postupu, návodu, náčrtu a orientuje se v jednoduché technické dokumentaci*
- *je schopen pracovní výdrže, koncentrace na pracovní výkon a jeho dokončení*
- *reálně posoudí výsledek své práce a práce ostatních*
- *má konkrétní představu o pracovních činnostech běžných profesí*
- *využívá získané znalosti a zkušenosti a vytváří si představu o možnostech svého budoucího pracovního uplatnění“ [RVP-ZV–příloha upravující vzdělávání žáků s LMP, s. 13]:*

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák :

- *„formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*
- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných infirmačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení do společenského dění“ [RVP-ZV, s. 15]:*

- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák s LMP :

- *„vyjadřuje se srozumitelně v ústním projevu a umí vést dialog*
- *rozumí obsahu sdělení a přiměřeně na něj reaguje*
- *využívá tištěné informace k rozvoji vlastních vědomostí, rozumí běžně užívaným textům, záznamům a obrazovým materiálům*
- *zvládá jednoduchou formu písemné komunikace*
- *vyjadřuje své názory a postoje a umí vhodnou formou obhájit svůj názor*
- *využívá pro komunikaci běžné informační a komunikační prostředky*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi,„ [RVP-ZV – příloha upravující vzdělávání žáků s LMP, s. 12]*

Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák :

- *„účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá*

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj, ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ [RVP- ZV, s. 16]*

Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák s LMP:

- *„posiluje své sebevědomí na základě poznání a pochopení své vlastní osoby*
- *má povědomí o základních mravních hodnotách v rodině i ve společnosti*
- *respektuje pravidla práce v týmu a svými pracovními činnostmi ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *rozpoznává nevhodné a rizikové chování, uvědomuje si jeho možné důsledky*
- *navazuje a udržuje vztahy s vrstevníky, respektuje druhé lidi a snaží se upevňovat dobré mezilidské vztahy*
- *posiluje sociální chování a sebeovládání, je vnímavý k potřebám starých, nemocných a postižených lidí*
- *uvědomuje si nebezpečí možného psychického i fyzického zneužívání vlastní osoby“ [RVP-ZV – příloha upravující vzdělávání žáků s LMP, s. 12]*

2 Lehké mentální postižení

Každý člověk je jedinečná osobnost. Lišíme se různorodými charakteristikami, strukturami a složkami své osobnosti. Rozdíly jsou malé, velké, nápadné více, či méně. Jsou v oblasti biologické, psychické i sociální. Někdy se projeví např. při řešení náročných životních situací, jindy jsou výrazné a nápadné. Všichni bychom pak měli prokazovat dostatečnou míru tolerance těm, kteří jiní jsou a zejména těm, kteří naši pomoc či podporu potřebují.

2.1 Definice mentální retardace

Mentální retardace je celkové snížení intelektových schopností osobnosti postiženého, která vzniká v průběhu vývoje. Projevuje se ve zpomaleném, zaostávajícím vývoji. Jedná se o snížení rozumových schopností na úroveň IQ nižší než 70 a to i v případě, že se jedinci dostává přiměřené a vhodné výchovy a stimulace. Nepřiměřené rodinné prostředí může mentální retardaci dále znevýhodňovat. V psychopedii se nejčastěji používá termín mentálně postižený nebo mentálně retardovaný jedinec. Mentální retardace je syndromem, který je tvořen souborem příznaků. Jedná se o mezinárodně užívanou diagnostickou kategorií.

Jedinec s mentální retardací má specifické vzdělávací potřeby.

2.2 Klasifikace mentální retardace

Tak jako existuje celá řada definic mentální retardace, tak je i velké množství různých klasifikačních systémů. Při klasifikaci mentální retardace se přihlíží k mnoha hlediskům. Nejčastějšími jsou:

- Hloubka (stupeň mentální retardace je vyjádřen pomocí IQ)
- Etiologie (příčiny mentální retardace)
- Symptomy (projevy, příznaky mentální retardace)
- Sociální hledisko (míra samostatnosti)

Jediná klasifikace, která byla mezinárodně (WHO,1968) přijata je klasifikace zaměřená na úroveň rozumových schopností. Rozlišuje čtyři kategorie – hlubokou, těžkou, střední a mírnou mentální retardaci, dále pak i pásmo lehkého podprůměru, lehkou mentální retardaci.

V současnosti je nejčastěji používána klasifikace mentální retardace podle WHO v 10. revizi Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) z roku 1992. Má šest kategorií: lehkou mentální retardaci, středně těžkou mentální retardaci, těžkou mentální retardaci, hlubokou mentální retardaci, jinou mentální retardaci a nespecifikovanou mentální retardaci. Tato klasifikace vypouští kategorii mírná mentální retardace (IQ 85-70), která byla dříve běžně používána. Důvodem je, že ke snížení rozumových schopností došlo např. vlivem nepodnětného výchovného prostředí, sociální zanedbaností a dalších faktorů, ne organickým poškozením mozku. Proto by tito jedinci neměli být považováni za mentálně retardované (pásmo podprůměrného intelektu). Kategorie mentální retardace [Bartoňová,Bazalová, Pipeková, *Psychopedie*,2007,s. 32]

- Lehká mentální retardace
 - IQ 50-69
 - U dospělých odpovídá mentálnímu věku 9-12 let
 - Stav vede k obtížím ve školní výuce
 - Mnoho dospělých je schopno práce, udržují sociální vztahy
- Střední mentální retardace
 - IQ 35-49
 - U dospělých odpovídá mentálnímu věku 6-9 let
 - Dospělí potřebují různý stupeň podpory k práci a k činnostem ve společnosti
- Těžká mentální retardace
 - IQ 20-34
 - U dospělých mentální věk 3-6 let
 - Trvalá potřeba podpory
- Hluboká mentální retardace
 - IQ do 20
 - Mentální věk pod 3 roky

- Nesamostatnost
- Jiná mentální retardace
 - Nelze přesně určit pro přidružená postižení smyslová a tělesná, poruchy chování a autismus
- Nespecifikovaná mentální retardace
 - zařadit Je určeno, že jde o mentální postižení, ale pro nedostatek znaků nelze jedince přesně

Pojem mentální retardace je jediný oficiální. Jemu nadřazený, obsahující jak mentální retardaci, tak demenci, vztahující se spíše k jednotlivým příznakům a projevům, je pojem mentální postižení.

2.3 Charakteristika osob (žáků) s lehkým mentálním postižením

U osob s lehkým mentálním postižením dochází k opožděnému rozvoji komunikativních dovedností. Již od kojeneckého a batolecího věku se projevují menší odezvy na sociální interakci. Dítě bývá méně aktivní. Celkově se prodlužuje předškolní období. Mívá menší slovní zásobu, rozdíly jsou i ve slovní zásobě aktivní a pasivní. Většinou se však dostanou na úroveň používat řeč účelně. Většina lehce mentálně postižených má specifické problémy ve čtení a psaní a proto největší potíže spatřují v teoretické výuce. Jejich výchovu a vzdělávání je proto potřebné zaměřit na rozvoj dovedností a kompenzaci nedostatků.

U této skupiny žáků se často projevují poruchy chování, afektivní labilita, impulsivita, popudlivost či naopak pasivita, úzkost, zvýšená sugestibilita.

Ve školním prostředí bývá nedostatek sebekontroly. Jedinci mívají problémy v sociálních a emočních oblastech.

Velká část jedinců je v dospělosti úplně samostatná v osobní péči, ale nejsou schopni řešit praktické problémy. Některé osoby při horní hranici lehké mentální retardace jsou zaměstnané prací, která nevyžaduje přílišnou teoretickou znalost, ale schopnosti praktické. Jedná se zpravidla o méně kvalifikované a nekvalifikované práce. Tam, kde není tolik třeba teoretických znalostí, nemusí tento druh postižení tvořit problém.

3 Vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

„Lidé s mentálním postižením překonávají během svého života mnoho překážek, které pramení z jejich handicapu. Úkolem dnešní společnosti ve vztahu k těmto osobám je vytvářet takové normy jednání a chování svých členů, aby akceptovali a byli schopni přijímat osoby nějakým způsobem odlišné.“ [Bartoňová, Pipeková, Vítková, Strategie ve vzdělávání žáků s mentálním postižením, s.7]

Většina dětí nastupuje do základní školy v šesti letech. U dětí s lehkým mentálním postižením může právě až po nástupu do školy v souvislosti se selháváním dojít k diagnostikování postižení.

„Žáci s lehkým mentálním postižením tvoří skupinu žáků, u kterých se vyskytuje kombinace nižšího nadání. U této skupiny žáků se často projevují poruchy chování, impulzivita, emoční vzrušivost se sklonem k afektům. Ve školním prostředí chybí těmto žákům sebekontrola a sebeovládání. Žáci mají problémy v oblasti citových a sociálních vztahů.“ [Bartoňová, Bazalová, Pipeková, Psychopedie, 2007. s. 67]

V Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice - Bílé knize je poukazováno na to, že „ vzdělání je jedno ze základních lidských práv poskytovaných všem lidským bytostem bez rozdílu a vyhlášeje je za nezcizitelnou a univerzální hodnotu.“ Cíle vzdělávání musí vycházet jak z potřeb celé společnosti, tak z potřeb jednotlivce. Vzdělávání se tedy skládá se z rozvíjení všech schopností a dovedností, na té úrovni, na které je jí jedinec schopen.

Škola by a to zejména pro žáky s lehkým mentálním postižením, měla být místem, kde se v co možná největší míře propojuje učení a praktický život.

Ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (dle vyhlášky č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami...) došlo a stále dochází k velkým změnám. Snažíme se co možná největší počet dětí s těmito potřebami integrovat do hlavního vzdělávacího proudu, do běžných škol. Pro žáka je v tomto případě vypracován individuální vzdělávací plán. Žák s lehkým

mentálním postižením může být vzděláván formou skupinové integrace, ve třídách zřízených pro žáky se zdravotním postižením při běžné základní škole.

Avšak stále jsou a budou žáci, kteří se budou lépe vzdělávat v zařízeních, která se žáky s postižením cíleně pracují.

Největší část žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, vzniklými následkem lehkého mentálního postižení, je zařazována do základních škol praktických. Vodítkem je úroveň intelektu, často hraje velmi důležitou roli při zařazení žáka do této školy i adaptabilita, motorika, sociální úroveň a neposlední řadě nepodnětné rodinné prostředí.

Jedním z úkolů základní školy praktické je, aby vhodnými speciálně pedagogickými prostředky, formami a metodami práce umožnila mentálně postiženým žákům dosáhnout co možná nejvyšší úrovně znalostí, dovedností i rozvoje své osobnosti s ohledem na jejich individuální možnosti. Žáci jsou z důvodu rozdílného jak fyzického, tak psychického vývoje, nestejně úrovně schopností, ale i vědomostí a dovedností, či různorodého prostředí, z něhož pocházejí vzdělávání individuálním způsobem.

Po ukončení povinné školní docházky se tito žáci dále vzdělávají na středních odborných učilištích, odborných učilištích, případně praktických školách.

4 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

- příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

4.1 Charakteristika RVP ZV - LMP

Základní vzdělávání je charakterizováno oborem základní škola. Po jeho absolvování je dosaženo stupně základní vzdělání.

Školský zákon č.561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání spolu s Národním programem rozvoje vzdělávání (tzv. Bílou knihou) zavádí do vzdělávací soustavy nový systém kurikulárních dokumentů tvořených na státní a školní úrovni. Školní úroveň představují Školní vzdělávací programy (ŠVP), které si na základě Rámcových vzdělávacích programů (RVP), závazných pro jejich tvorbu, vytvářejí jednotlivé školy samy.

Pro žáky, u kterých z důvodu snížené úrovně rozumových schopností nelze uplatňovat vzdělávání podle RVP pro základní vzdělávání, byl vytvořen RVP-ZV upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Ten upravuje podmínky optimalizující celý výchovně vzdělávací proces, tak, aby tito žáci byli úspěšně vzděláváni.

RVP-ZV – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením vymezuje i formy vzdělávání těchto žáků, organizaci základního vzdělávání a hodnocení výsledků vzdělávání.

4.2 Cíle RVP pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Cíle vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením jsou totožné s cíli vzdělávání žáků bez postižení. Je však třeba upravit přístupy, metody a formy vzdělávání tak, aby odpovídaly zvláštnostem žáků s lehkým mentálním postižením.

Při jejich naplňování je třeba mít na zřeteli možnosti žáků. Jejich myšlení úzce spjaté s realitou, poznávací schopnosti na úrovni konkrétních operací. Učit vždy žáky ustálenému způsobu při osvojování učiva, dbát na jeho dodržování, upevňovat

poznatky a dovednosti častým opakováním. Vést žáky ke společné komunikaci, adekvátnímu posouzení chování a jednání svého i druhých, týmové práci.

Připravovat žáky na budoucí život a to jak rozvojem pracovních návyků, či vhodně formovat a utvářet žebříček hodnot. Dát jim zažít úspěch, radost z dobře vykonané práce, vést žáky k pozitivnímu myšlení, překonávání překážek a dodržování zdravého životního stylu.

4.3 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením je stejně jako u žáků bez postižení rozdělen do devíti oblastí.

Oblasti jsou stavěny tak, aby respektovaly postižení žáků a co nejvíce rozvíjely jeho osobnost.

Vzdělávací oblasti [RVP ZV- příloha upravující vzdělávání žáků s LMP, 2005,s.14]:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace
- Informační a komunikační technologie
- Člověk a jeho svět
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce

4.4 Očekávané výstupy

Rozsah učiva RVP ZV- příloha upravující vzdělávání žáků s LMP odpovídá snížené rozumové schopnosti žáků. Učivo je prostředkem k dosažení očekávaných výstupů.

Očekávané výstupy jsou prakticky zaměřené a mají činnostní povahu. Jejich formulace je podmíněčná, protože vzhledem k postižení žáků je nelze přesně stanovit. Vyjadřují to, čeho by měl učitel dosáhnout.

Porovnání RVP ZV s RVP ZV – LMP: Vzdělávací oblast Člověk a svět práce .

Rozdíl je již v prvotním rozdělení vzdělávací oblasti do jednotlivých částí, kdy v RVP ZV se dotýká širšího okruhu lidské činnosti. V RVP ZV – LMP je zaměřen na rozvoj sebeobslužných činností, provozu domácnosti a jednoduchých manuálních činností.

RVP ZV

- práce s technickými materiály
- pěstitelské práce a chovatelství
- provoz a údržba domácnosti
- příprava pokrmů
- svět práce
- design a konstruování
- práce s laboratorní technikou
- využití digitálních technologií

RVP ZV – LMP

- práce s technickými materiály
- pěstitelské práce a chovatelství
- provoz a údržba domácnosti
- příprava pokrmů
- svět práce
- práce montážní a demontážní
- práce s ostatními materiály

Při porovnání očekávaných výstupů jedné části této vzdělávací oblasti obou vzdělávacích programů vidíme nejen odlišnou formulaci, ale i hloubku dovednosti.

Práce s technickými materiály [RVP ZV, s.83]

Žák

- *provádí jednoduché práce s technickými materiály a dodržuje technologickou kázeň*
- *řeší jednoduché technické úkoly s vhodným výběrem materiálů, pracovních nástrojů a nářadí*
- *organizuje a plánuje svoji pracovní činnost*
- *užívá technickou dokumentaci, připraví si jednoduchý náčrt výrobku*
- *dodržuje obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím; poskytne první pomoc při úrazu*

Žák by měl

- *získat základní vědomosti o materiálech, nástrojích a pracovních postupech*
- *provádět jednoduché práce s technickými materiály a dodržovat technologickou kázeň*
- *pracovat s jednoduchou technickou dokumentací, orientovat se v pracovních postupech a návodech*
- *řešit jednoduché technické úkoly s vhodným výběrem materiálů, pracovních nástrojů a nářadí*
- *organizovat svou pracovní činnost*
- *dodržovat obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci / zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím; poskytnout první pomoc při úrazu*

Učivo je na úrovni ŠVP závazné.

4.5 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence stanovené v Rámcovém vzdělávacím plánu – LMP odpovídají požadavkům základního vzdělávání. Respektují úroveň rozumových schopností žáků, jejich pracovní i fyzické možnosti a předpoklady.

V této etapě vzdělávání jsou za klíčové považovány tyto kompetence [RVP ZV příloha upravující vzdělávání žáků s LMP, 2005,s.11]:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní

Příčemž hlavní důraz je kladen na kompetence pracovní, komunikativní a sociální a personální.

4.6 Průřezová témata

Zařazením průřezových témat do vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením jim má pomoci orientovat se v současném světě, rozvíjet osobnost žáka jak v oblasti postojů a hodnot, tak v oblasti vědomostí dovedností a schopností.

Tématické okruhy průřezových témat procházejí napříč celým obsahem vzdělávání.

Pro základní vzdělávání platí tato průřezová témata [RVP ZV- příloha upravující vzdělávání žáků s LMP, 2005,s.68]

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

5 Praktická část

5.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části bakalářské práce je analýza úrovně rozvíjení klíčových kompetencí na Základní škole (dříve Základní škole praktické) v Duchcově na základě RVP ZV – LMP a jejich zapracování do ŠVP Emil, podle kterého škola své žáky vzdělává.

5.2 Formulace dílčích cílů

V praktické části se práce podrobněji zabývá ŠVP, zejména zapracováním klíčových kompetencí do jednotlivých předmětů. Zjišťuje úroveň rozvoje klíčových kompetencí, zejména pak těch, které jsou pro žáky s LMP nejdůležitější. Mapuje rozvoj klíčových kompetencí u žáků 6.-9. ročníků na základě zkušeností pedagogů s ŠVP.

5.3 Plán výzkumné sondy

Výzkumná sonda se uskutečnila během září až ledna školního roku 2011/2012. Výzkum probíhal ve spolupráci s vedením školy, pedagogickými pracovníky i žáky. Za pomoci studia školské legislativy a pedagogické dokumentace.

5.4 Stanovení předpokladů

Lze přepokládat, že stanovený způsob vzdělávání je pro žáky přínosný, zejména pak pro rozvíjení jejich klíčových kompetencí.

- Klíčové kompetence jsou v ŠVP dostatečně zpracovány a následně pak učiteli rozvíjeny.
- Pro kvalitní rozvoj klíčových kompetencí je potřeba spolupráce školy i rodiny.
- Úroveň rozvoje klíčových kompetencí žáků odpovídá očekávaným výstupům v ŠVP.

5.5 Použité metody

Metody představují způsoby, jimiž byla zjišťována fakta, na základě kterých lze hlouběji proniknout do zkoumaného problému.

V této práci byly použity tyto metody:

- Rozhovory
- Obsahová analýza dokumentů – ŠVP, vzdělávací program Zvláštní škola
- Nestandardizovaný dotazník
- Analýza práce žáků – aktivity vedoucí k rozvoji klíčových kompetencí

5.5.1 Rozhovory

Cílem této metody bylo získat co nejvíce konkrétních informací, názorů a poznatků týkajících se zkušeností při práci s ŠVP, konkrétně při naplňování rozvoje klíčových kompetencí.

Tématy rozhovorů byla výuka dle ŠVP, jeho přínos, klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Rozhovory byly velmi živé, často rozšířeny o další otázky úzce související s daným problémem.

Dané rozhovory obsahovaly tyto základní otázky:

1. Splňuje škola podmínky pro dobrý a kvalitní rozvoj klíčových kompetencí?

Diskuze se týkaly zaměření školy především na praktickou výuku a využitelnosti naučeného v budoucím praktickém životě, na aktivity školy zaměřené na různé oblasti, dlouhodobé projekty, ale i například složení a kvalifikovanosti pedagogického sboru.

2. Posiluje ŠVP, zejména učební plán, tak, jak je postaven rozvoj klíčových kompetencí?

V rozhovorech se promítlo využití např. disponibilních hodin na posílení předmětů, v nichž lze co nejlépe rozvíjet klíčové kompetence vzhledem k potřebám našich žáků, dílen či využití projektových dnů.

3. Zda jsou pro rozvoj klíčových kompetencí dostupné učební pomůcky, vybavení či prostory školy.

Zde dvě roviny

- Škola disponuje poměrně dobrým technickým vybavením – dílny (kovo, dřevovýroba, keramická, šití, kuchyňka), školní zahrada, počítačová učebna, interaktivní tabule (zatím v omezeném počtu)
- Pomůcky typu pracovních listů a sešitů, bohužel nejsou k dispozici k jednorázovému využití. Škola nemá prostředky na zakoupení těchto pomůcek pro každého žáka a rodiče buď nejsou schopni, nebo ochotni tyto zakoupit.

V současné době probíhá ve škole, za plného provozu, rekonstrukce, tak je, bohužel, využívání dílen velmi omezeno.

4. Je ŠVP přínosem ?

Tato otázka se zprvu jevila jako velmi rozporuplná. Každý z dotazovaných na ni měl specifický názor. Lze však říci, že ŠVP byl přes počáteční rozpaky přijat.

5. Sledujete posun v rozvoji klíčových kompetencí u žáků jednotlivých ročníků?

Odpovědi všech dotazovaných si byly velmi podobné a posun v úrovni klíčových kompetencí byl přisuzován z větší části vývoji žáka než ve změnách přineseným ŠVP.

5.5.2 Obsahová analýza dokumentů

Cílem byla analýza ŠVP EMIL ZŠ v Duchcově a na jejím základě zjištění způsobu a rozsahu zapracování klíčových kompetencí do jednotlivých předmětů ŠVP pro druhý stupeň ZŠ.

5.5.3 Dotazník

Pro účely této práce byl vypracován dotazník, který byl zadán učitelům celé školy, tedy 1. – 9. ročníků, speciální i praktické školy. Konkrétní dotazník bude součástí přílohy (příloha A)

5.5.4 Analýza práce žáků

V této části jsou rozebrány dvě aktivity rozvíjející klíčové kompetence zadané žákům druhého stupně školy. Zadání prací je součástí přílohy (příloha B a C).

5.6 Získaná data a jejich interpretace

5.6.1 Rozhovor

Tato metoda byla pro účel této práce jednou z nejpřínosnějších. Rozhovory často přecházely ve velmi živou diskuzi. Rozhovory byly v rámci diskuze často obohacovány o nové, z problému vyplývající otázky. Při jejich shrnutí se však budu držet pouze otázek základních, tak jak byly pro daný rozhovor připraveny.

1. Splňuje škola podmínky pro dobrý a kvalitní rozvoj klíčových kompetencí?

Z názorů dotázaných vyplynulo, že škola splňuje podmínky pro rozvoj klíčových kompetencí. Dle převažující většiny je nejdůležitější pro jejich rozvoj hlavně **práce pedagoga, nezávisle na prostředí a někdy i kvalifikovanosti (myšleno vzdělání). Důležitý je přístup a osobní příklad.** Jediná významnější připomínka směřovala k většímu rozvíjení samostatnosti nejen našich žáků, ale i jejich rodičů (např. některé administrativní záležitosti, docházka do rodin, přesvědčování některých rodičů k činnosti atd.).

Lze však říct, že škola, vždy vzdělávala způsobem vedoucím k rozvíjení klíčových kompetencí i když nebyly takto pojmenovány.

2. Posiluje ŠVP, zejména učební plán, tak, jak je postaven rozvoj klíčových kompetencí?

Z odpovědí vyplynulo, že ano. Výuka byla vždy zaměřena právě na rozvoj praktických dovedností potřebných pro budoucí život osobní i pracovní.

3. Jsou pro rozvoj klíčových kompetencí dostupné učební pomůcky, vybavení či prostory školy?

Ano, přestože možnosti školy jsou omezené. Škola se snaží obnovovat své vybavení v rámci svého rozpočtu i pomocí různých dotačních programů.

Žáci v rámci pracovní výchovy sbírají starý papír, léčivé byliny, kaštiny a takto získané peníze slouží například k úhradě cestovného na různé soutěže (abilympiády,

sportovní hry, recitační soutěže aj.), na pořízení odměn nejlepším žákům, ale i různého materiálu na tvorbu výrobků při pracovním vyučování.

4. Je ŠVP přínosem?

Názory jednotlivých vyučujících se v tomto případě často **velmi lišily**. Za velký **problém byla považována „pohyblivost“ učiva**, které je v případě škol se stabilním stavem žáků výhodou, v našem případě, kdy se děti v průběhu školní docházky, někdy i školního roku, poměrně často stěhují a mění školu, je tato skutečnost problematická.

Vcelku však lze říct, že k zásadním změnám v práci se žáky nedošlo. Škola se i dříve zaměřovala na rozvoj praktických dovedností ať v oblastech vzdělávacích, pracovních, sociálních, komunikativních či občanských. Pouze se tyto dovednosti nenazývaly klíčovými kompetencemi.

5. Sledujete posun v rozvoji klíčových kompetencí u žáků jednotlivých ročníků?

Ano, posun je zaznamenáván a je dáván do souvislosti s rozvojem a vývojem žáka jako osobnosti, jeho vzděláváním bez souvislosti se změnami danými ŠVP.

5.6.2 Obsahová analýza dokumentů

Cílem bylo získání potřebných údajů o zapracování rozvíjení klíčových kompetencí z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením do Školního vzdělávacího programu školy.

5.6.2.1 Školní vzdělávací program (ŠVP – EMIL) ZŠ v Duchcově

5.6.2.1.1 Charakteristika zařízení

Celý název platný od 1. 1. 2012 je Dětský domov, Základní škola a Střední škola Duchcov, příspěvková organizace.

Je to zařízení s právní subjektivitou zřizované Krajským úřadem Ústeckého kraje. Jak již z názvu vyplývá, je složené z několika částí – dětského domova, základní školy

praktické, základní speciální školy a praktické školy dvouleté. Jeho činnost je vymezena školskými zákony a předpisy.

Škola poskytuje vzdělání žákům se zdravotním postižením – lehké mentální postižení, ale i žákům se středně těžkým mentálním postižením. Vzdělává tedy děti a mládež s různou úrovní snížených rozumových schopností. Jedná se o děti s nařízenou ústavní výchovou, ale i o děti z Duchova a okolí.

Z údajů známých ze sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 vyplývá, že vzdělanostní úroveň obyvatelstva v Duchcově a okolí je nízká, což je ovlivněno faktem, že zde byl rozšířen především těžký průmysl, který zaměstnával pracovní sílu s minimálním vzděláním. Navíc, přestože porodnost v ČR nijak enormně nevzrůstá, v Duchcově i jeho okolí, a to i dle sdělení PPP v Teplicích, procentuálně vzrůstá počet žáků se zdravotním postižením.

Navíc poměrně významná část rodičů žáků této školy stále ještě potřebuje jisté vedení ve vzdělávání svých dětí, což při počtu žáků v běžných školách je velmi těžko proveditelné.

Z těchto skutečností vyplývá potřebnost existence této školy v Duchcově.

5.6.2.1.2 Koncepce školy

Výuka v této škole probíhá podle Školního vzdělávacího programu – EMIL (Empatie, Motivace, Integrace, Láska), vytvořeného na základě Rámcového vzdělávacího plánu pro základní vzdělávání – přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením a to od školního roku 2007/2008.

Na jeho tvorbě se, více či méně, podíleli všichni pedagogičtí pracovníci školy a tak mohli ŠVP svým žákům „ušít na míru“, respektovat tak jejich potřeby či specifika.

Zaměření a rozsah výuky je dán učebním plánem, který člení vzdělávací oblasti na vzdělávací obory a určuje hodinovou dotaci na daný předmět a ročník.

Učební osnovy obsahují charakteristiku, časové, obsahové a organizační vymezení každého předmětu. Jejich součástí je i zapracování průřezových témat a mezipředmětových vztahů. Ke každému vyučovacímu předmětu je zpracován i rozsah klíčových kompetencí, které by v něm měly být rozvíjeny.

5.6.2.1.3 Zapracování klíčových kompetencí do učebních osnov

Klíčové kompetence jsou do jednotlivých předmětů zapracovány tak, aby v průběhu celého základního vzdělávání byly u žáka rozvíjeny všechny.

V této části práce je uvedeno zapracování klíčových kompetencí do českého jazyka a pracovní výchovy. Analýza ostatních předmětů a kompetencí v nich rozvíjených je v příloze (příloha D).

- Český jazyk a literatura
 - Kompetence k učení
 - Osvojit základní jazykové a literární pojmy
 - Využívat vhodné naučené metody práce
 - Reálně zhodnotit výsledky práce své i druhých
 - Uvědomit si význam vzdělání pro své další pracovní uplatnění
 - Kompetence k řešení problémů
 - Uvědomit si, že problém může mít různá řešení
 - Plánovat postupy
 - Vnímat problémové situace a hledat nejvhodnější způsoby řešení
 - Kompetence komunikativní
 - Zdokonalovat úroveň ústního projevu
 - Rozumět obsahu sdělení, přiměřeně na něj reagovat, diskutovat a obhajovat svůj názor
 - Využívat komunikativních dovedností k utváření dobrých mezilidských vztahů
 - Kompetence sociální a personální
 - Prohlubovat vědomí o mravních hodnotách
 - Spolupracovat ve skupině, respektovat druhé

- Dodržovat pravidla slušného chování
 - Kompetence občanské
 - Zvládat běžnou komunikaci s úřady (ústní i písemnou)
 - Sledovat dění v regionu (současnost i minulost)
 - Kompetence pracovní
 - Získat konkrétní představu o pracovních činnostech běžných profesí
 - Vytvořit si reálnou představu o možnostech svého budoucího uplatnění
 - Umět se koncentrovat na pracovní výkon
- Pracovní výchova – chlapci
 - Kompetence k učení
 - Znat smysl a cíl učení
 - Umět posoudit svůj vlastní pokrok
 - Kriticky zhodnotit výsledky své práce a diskutovat o nich
 - Kompetence k řešení problémů
 - Správně promýšlet pracovní postupy
 - Chápat, že jsou problémy, které nemají jen jedno správné řešení
 - Kompetence sociální a personální
 - Pracovat ve skupinách
 - Spolupracovat při řešení problémů, respektovat názor druhých
 - Správně a věcně argumentovat
 - Kompetence občanské
 - Respektovat pravidla při práci
 - Přivolat pomoc při zranění
 - Chápat základní ekologické souvislosti
 - Oceňovat kulturní a historické tradice

- Projevovat pozitivní postoj k uměleckým dílům
- Kompetence pracovní
 - Dodržovat bezpečnostní a hygienická pravidla při práci
 - Dodržovat technologický postup a pravidla
 - Dbát na ochranu zdraví svého i druhých i životního prostředí
 - Využívat své znalosti v běžné praxi
- Pracovní výchova – dívky
 - Kompetence k učení
 - Posoudit vlastní pokrok
 - Uvědomit si význam vzdělání v kontextu s pracovním uplatněním
 - Kompetence k řešení problémů
 - Přijmout důsledky svých rozhodnutí
 - Nenechat se odradit nezdarem
 - V případě nutnosti přivolat pomoc
 - Kompetence komunikativní
 - Rozumět obsahu sdělení a přiměřeně na něj reagovat
 - Vytvářet dobré mezilidské vztahy
 - Kompetence sociální a personální
 - Pracovat ve skupinách
 - Respektovat pravidla práce v týmu
 - Kompetence občanské
 - Znat a respektovat základní práva a povinnosti občanů, společenské normy
 - Podílet se na ochraně životního prostředí a tvorbě zdravého životního stylu
 - Kompetence pracovní
 - Dodržovat hygienická a bezpečnostní pravidla při práci
 - Zvládat základní pracovní dovednosti, operace a postupy
 - Vytvářet si kladný vztah k manuálním činnostem

- Být schopen pracovní výdrže, koncentrace na pracovní výkon a jeho dokončení
- Utvářet si představu o možnostech svého budoucího pracovního uplatnění

Z předchozího se dá vyčíst, že klíčové kompetence jsou zapracovány do všech vyučovacích předmětů a žák v průběhu vzdělávání je rozvíjen ve všech klíčových oblastech.

V práci budou rozebrány tři, z hlediska praktického uplatnění žáků s LMP, nejdůležitější kompetence.

Kompetence pracovní [RVP ZV - LMP,2005,s.13]

- *Žák zvládá základní pracovní dovednosti, operace a postupy, rozšiřuje své komunikační schopnosti při kolektivní práci*
 - M, Hv, Vv, Pv
- *Žák má vytvořen pozitivní vztah k manuálním činnostem*
 - Vv, Pv
- *Žák dodržuje zásady bezpečnosti, ochrany zdraví, hygieny práce, ochrany životního prostředí a společenských hodnot a uplatňuje je při pracovních činnostech*
 - Ov, F, PŘ, Vv, Zv, Pv
- *Žák pracuje podle daného pracovního postupu, návodu, náčrtu a orientuje se v jednoduché technické dokumentaci*
 - M, Ov, F, Pv
- *Žák je schopen pracovní výdrže, koncentrace na pracovní výkon a jeho dokončení*
 - Čj, M, Hv, Vv, Zv, Pv
- *Žák reálně posoudí výsledek své práce i práce ostatních*
 - M, PŘ, PV
- *Žák má konkrétní představu o pracovních činnostech běžných profesí*

- Čj, I, F, PŘ, Pv
 - *Žák využívá získané znalosti a zkušenosti a vytváří si představu o možnostech svého budoucího pracovního uplatnění*
 - Čj, I, F, PŘ, Pv
- Kompetence sociální a personální [RVP ZV – LMP, 2005, s.12]
 - *Žák posiluje své sebevědomí na základě poznání a pochopení své osoby*
 - Pv, Čj, M, D, PŘ
 - *Žák má povědomí o základních mravních hodnotách v rodině i ve společnosti*
 - Čj, Ov
 - *Žák respektuje pravidla práce v týmu a svými pracovními činnostmi ovlivňuje kvalitu společné práce*
 - Čj, M, F, Hv, Vv, Pv
 - *Žák rozpozná nevhodné a rizikové chování, uvědomuje si jeho možné důsledky*
 - I, Ov, PŘ, Zv
 - *Žák navazuje a udržuje vztahy s vrstevníky, respektuje druhé lidi a snaží se upevňovat dobré mezilidské vztahy*
 - Čj, Vv, Pv, Tv
 - *Žák posiluje sociální chování a sebeovládání, je vnímavý k potřebám starých, nemocných a postižených lidí*
 - PŘ, Zv
 - *Žák si uvědomuje nebezpečí možného psychického i fyzického zneužívání vlastní osoby*
 - Zv
- Kompetence komunikativní [RVP ZV- LMP, 2005,s.12]

- *Žák se vyjadřuje srozumitelně v ústním projevu a umí vést dialog*
 - Čj, M, F, D, Ov, Zv
- *Žák rozumí obsahu sdělení a přiměřeně na něj reaguje*
 - Čj, D, Z, Pv
- *Žák využívá tištěné informace k rozvoji vlastních vědomostí, rozumí běžně užívaným textům, záznamům a obrazovým materiálům*
 - Čj, Z, PŘ
- *Žák zvládá jednoduchou formu písemné komunikace*
 - I, ČJ
- *Žák vyjadřuje své názory a postoje a umí vhodnou formou obhájit svůj názor*
 - F, Ov, M, Vv, Zv, Hv
- *Žák využívá pro komunikaci běžné informační a komunikační prostředky*
 - Čj, I
- *žák využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci mezi lidmi*
 - Čj, PŘ, Zv, Vv, Pv, F

Celý, RVP ZV – LMP, předepsaný obsah rozvíjení klíčových kompetencí je tedy, v rámci ŠVP, rozložen do výchovně vzdělávacího obsahu všech předmětů. Některé oblasti rozvoje jsou naplněny i více kompetencí, navzájem se prolínají. Rozvíjení klíčových kompetencí je u žáků s lehkým mentálním postižením tím nejdůležitějším. Předpokladem je, že své budoucí pracovní uplatnění najdou v rukodělných, manuálních oborech, proto již v průběhu základního vzdělávání jsou u nich rozvíjeny především pracovní dovednosti a návyky, správná komunikace a kooperace.

Kvalitní rozvíjení klíčových kompetencí je podpořeno i širokou nabídkou zájmových kroužků pracujících ve škole či realizací projektových dnů.

Kompletní údaje získané touto metodou jsou v příloze.

Lze konstatovat, že klíčové kompetence jsou do ŠVP – EMIL zapracovány v celém rozsahu a prochází všemi předměty.

5.6.2.2 Porovnání ŠVP - EMIL s původním Vzdělávacím programem zvláštní školy

Hlavní rozdíl je v obsaženosti a členění obou vzdělávacích programů. Struktura a obsah jednotlivých částí ŠVP je výrazně větší a na rozdíl od Vzdělávacího programu zvláštní školy nemá pevně daný obsah. Jiné jsou i názvy a struktura jednotlivých vyučovacích předmětů.

V ŠVP vznikly nové vzdělávací oblasti, ty si pak škola popř. rozdělí na jednotlivé předměty a pojmenuje podle svých potřeb.

Vzdělávací oblasti a jejich členění v ŠVP – EMIL pro 6. -9. ročníky

- Jazyk a jazyková komunikace
 - Český jazyk a literatura
 - Anglický jazyk
- Matematika a její aplikace
 - Matematika
- Informační a telekomunikační technologie
 - Informatika
- Člověk a společnost
 - Dějepis
 - Občanská výchova
- Člověk a příroda
 - Fyzika
 - Přírodopis
 - Zeměpis
- Umění a kultura
 - Hudební výchova
 - Výtvarná výchova

- Člověk a zdraví
 - Tělesná výchova
 - Výchova ke zdraví
- Člověk a svět práce
 - Pracovní výchova

Zcela nové je i zařazení průřezových témat a očekávaných výstupů vedoucích k utváření a rozvoji klíčových kompetencí žáků. Ty jsou formulovány s ohledem na postižení žáků.

Hlavním pozitivem RVP a následně ŠVP je to, že nám sice určují co učit, ale ve školním vzdělávacím programu si sami můžeme určit, kdy a jak se to bude učit. Zohledňuje tak potřeby a individualitu žáků i možnosti školy.

Znovu je nutné poznamenat, že vzdělávání podle ŠVP vyzdvihuje rozvíjení klíčových kompetencí. Pravdou je, že toto bylo na školách, pracujících s více či méně mentálně postiženými žáky praktikováno i dřív. Nyní však byla tato činnost pojmenována.

5.6.3 Dotazník

Cílem dotazníku bylo shromáždění co největšího množství názorů a stanovisek. Některé dílčí otázky byly následně diskutovány.

Odpovědi ve všech bodech dotazníků byly vcelku vyrovnané, žádná nijak výrazně nevybočovala, tudíž se dá vyvodit, že učitelé jsou v hlavních otázkách co a jak učit, jak pracovat se žáky, jak je rozvíjet za jedno.

1. Co podle vás patří mezi hlavní úkoly školy?

Jako nejdůležitější byly učiteli označeny body:

- maximum znalostí a dovedností
- samostatné řešení problémů
- spolupráce v kolektivu
- vyhledávání a zpracování informací

Ostatní body buď nebyly označeny vůbec, nebo minimálně, což však neznamená, že by nebyly důležité.

2. Posuďte, jak škola rozvíjí dané schopnosti.

V této otázce měli učitelé posoudit, jak jejich škola rozvíjí u žáků dané schopnosti a určit pořadí důležitosti.

Zde byly obodovány všechny nabízené možnosti. Pořadí od nejdůležitějšího k méně, tak, jak jej určili učitelé:

1. spolupracovat v kolektivu
2. samostatně řešit problémy
vyhledávat, třídit a zpracovávat informace
3. dodržovat pravidla a respektovat autoritu
4. vést diskuzi a obhajovat vlastní názor
5. slušně se chovat
6. zdravé sebevědomí a sebekritika

V zadání této otázky bylo označení tří nejdůležitějších bodů, což se jevilo jako problém, neboť učiteli byly shledány všechny body jako velmi důležité a navzájem provázané.

3. Myslíte si, že rozvíjení klíčových kompetencí má pro budoucí život žáků zásadní význam?

Zde se učitelé téměř shodli a v bodové škále (0 min. – 5 max.) se dostali k průměrné hodnotě 4,125 bodu.

4. Myslíte si, že při výuce dostatečně využíváte aktivity rozvíjející právě klíčové kompetence?

Odpověď na tuto otázku byla v průměrné hodnotě 3,75 bodu při maximu 5 bodů.

5. Došlo zavedením ŠVP a termínů klíčových kompetencí k zásadním změnám ve vaší pedagogické činnosti?

Zde se odpovědi pohybovaly mezi body 1 – 3 (0 min. – 5 max.), přičemž průměrná hodnota byla 1,75 bodu. Tedy bez zásadních změn.

6. Rozvoj, které klíčové kompetence považujete za zásadní?

Zde měli učitelé seřadit klíčové kompetence podle důležitosti a významu. Bylo získáno toto pořadí:

1. Kompetence sociální a personální
2. Kompetence pracovní
3. Kompetence k řešení problémů
4. Kompetence komunikativní
5. Kompetence k učení
6. Kompetence občanská

5.6.4 Analýza práce žáků

Aktivity pro rozvoj klíčových kompetencí a jejich vyhodnocení

Pro účel této práce byly vybrány dvě aktivity rozvíjející klíčové kompetence pracovní a sociální a personální. Námětem byly podobné aktivity z *Nápadníku pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků* [Čechová,2009], upravené a zjednodušené pro potřeby našich žáků.

▪ **Dokážu si představit svět práce?**

Cílem této aktivity bylo zjistit a následně zhodnotit jaké povědomí mají žáci o jejich budoucím pracovním uplatnění, o fungování trhu práce.

Žákům 6. -9. ročníků byl jejich třídními učiteli s patřičným výkladem zadán dotazník (příloha č.), který byl se žáky následně, po vyhodnocení i analyzován.

Žáci se měli vyjádřit k devíti otázkám týkajících se budoucího pracovního uplatnění a to zařazením do jedné ze škálových odpovědí.. Dotazník byl zadán 46 žákům. Z toho někteří nebyli schopni ani po dalším výkladu a vysvětlení dotazník přijatelně vyplnit.

Vyhodnocení aktivity:

- S tvrzením, že práce je hlavním zdrojem obživy souhlasí většina (87%), odpovědi ne a spíše ne byly od žáků 6. a 7. ročníku.
- Spojením 2. a 3. otázky se jeví, že je nutné hledat si práci zcela sám si myslí 8 žáků (17%), spíše sám 12 žáků (26%) a využít pomoci 24 žáků (52%). Zde by využití pomoci hledali spíše žáci z vyšších ročníků.
- To, že úřad práce nabídne zájemci vždy pracovní uplatnění podle jeho představ a odpovídající jeho vzdělání si myslí lehce nadpoloviční většina, převážně žáků nižších ročníků.
- O potřebnosti a důležitosti dalšího, popř. celoživotního vzdělávání a to v jakékoliv podobě je přesvědčena podstatná část žáků
- Čím je člověk schopný a ochotný se toho víc naučit, čím širší má dovednosti, tím jsou jeho šance na trhu práce vyšší si myslí 38 žáků (33%).
- Že je pro budoucí pracovní život velmi důležité se v nějakém oboru vyučit souhlasí 37 žáků (80%), ostatní to nepovažují za důležité.
- Až k tomuto úkolu se nijak výrazně nelišily odpovědi žáků podle jednotlivých ročníků. Zde se však projevilo zaměření našich žáků na současnost - tedy tady a teď. Podle zadání měli určit pořadí důležitosti jednotlivých bodů ovlivňujících jejich případný výběr zaměstnání (mzda, jistota dlouhodobé práce, vzdálenost od bydliště, pracovní prostředí, zaměření). Čím starší žáci, tím častěji vítězila mzda, u mladších bylo na prvním místě to, jestli je práce baví. Jistota trvalého zaměstnání byla v obou případech na třetím (!) místě. Taktéž shodně jako poslední by výběr ovlivnilo pracovní prostředí.

Celkem, ale z tohoto dotazníku vychází, že si naši žáci uvědomují význam práce a vědí, že to, jak se uplatní na trhu práce z velké míry závisí na nich samotných. Vědí, že vyučit se je důležité, škoda jen, že značná část jich k výučnímu listu nedojde. Zde se často projevuje vliv a působení rodiny.

▪ **Jak bude vypadat můj pracovní den za 20 let?**

Tato aktivita, rozvíjející klíčové kompetence pracovní a sociální a personální sledovala cílů více. Žáci se mohli zamyslet se nad svým budoucím profesním životem, ale také si uvědomit co všechno sebou přináší život dospělého člověka. Tedy, že to není jen z jejich pohledu určitá „volnost“, ale hlavně velký kus zodpovědnosti za život svůj i svých blízkých.

Žákům byly postupně zadány dva úkoly.:

1. První úkol plnili ve škole. Měli si představit a popsat svůj běžný pracovní den za 20 let.
2. Po té dostali za domácí úkol, s pomocí rodičů, popsat pracovní den jejich.

Druhý den bylo se žáky diskutováno o tom, co se dozvěděli, co si myslí, že je správné a co nikoliv, zda by chtěli žít stejně jako jejich rodiče, v čem a proč by chtěli být jiní, zda si myslí, že jejich představy o životě jsou reálné atd.

Vyhodnocení aktivity

Úroveň jednotlivých prací byla dána nejen věkem, ale i schopnostmi jak jazykovými, tak sociálními či komunikativními. V nejednom případě rozsah druhé části úkolu závisel na ochotě rodičů spolupracovat.

Vžít se do doby za 20 let, bylo pro některé žáky natolik vzdálené (přestože práci předcházela diskuze na toto téma), že jejich představy byly zčásti nereálné. Hlavně mladší žáci se „oddávali snění“ a do úlohy promítli vše, co by si jednou přáli. Právě u mladších žáků se v různých obměnách a relativně velkém počtu, vyskytovalo přání – „*budu žít v cizí zemi, budu bohatý a budu se mít dobře*“, které ve většině neuměli blíže specifikovat. Starší žáci (8. – 9. roč.) již dokázali celkem reálně posoudit své možnosti a jejich představy o budoucnosti byly přiměřeně realistické. Ve všech pracích se velmi výrazně odrážel život v jejich vlastní rodině (popř. DD), což se dalo zjistit porovnáním s druhou částí úkolu (pracovní den rodičů) i následnou diskuzí. Jen malá část žáků dokázala však popsat „svůj den“ se všemi podrobnostmi, běžnými

starostmi, domácími i pracovními povinnostmi, což je zřejmě dáno úrovní jejich schopností i prostředím v jakém vyrůstají.

Druhá část úkolu, pohovořit s rodiči a následně zaznamenat jejich běžný pracovní den, se ukázala jako ne úplně bezproblémová. Ze strany některých rodičů nebyl k tomuto přístup úplně optimální. Vyskytla se i připomínka, že snad škola tímto monitoruje jejich zaměstnanost, což zřejmě souvisí s poměrně vysokým počtem rodičů našich žáků odkázaných na sociální dávky. Někteří žáci si tedy úkol zpracovali pouze na základě vlastního pozorování.

V následné diskuzi jsme pak porovnávali oba úkoly, představu o budoucím pracovním dni žáků s běžným dnem jejich rodičů.

Znovu zde byl znát velmi významný vliv rodiny nebo prostředí, kde dítě vyrůstá. Z úkolů vypracovaných doma vyplynulo, že matky většinou nepracují, starají se o domácnost, otcové pobývají často mimo domov a pomocí v domácnosti se příliš nezabývají. Malá část rodičů se s dětmi připravuje do školy, naopak nutnost učit se svými dětmi, pomáhat jim s domácí přípravou se objevila ve velké části prací psaných ve škole.

To, že by každý člověk měl mít nějaký zájem, koníčka, něco co dělá výhradně pro radost, se výslovně takto v žádné práci neobjevilo, někteří žáci však uvedli, že by nic, co je nebaví nedělali.

Značná část žáků uvedla, že chtějí být bohatí. Téměř shodně si pod tímto představují vlastnictví auta, počítače, elektroniky či značkového oblečení. Jen menší část sem zařadila vlastní bydlení nebo úspory (převážně žáci vyšších ročníků).

Ohledně života v cizině (většinou Velká Británie) říkali, že je tam lépe, dostanou tam peníze, byt či dům. O práci se v tomto případě nezmínil nikdo.

Souhrnně tak, po přečtení prací a diskuzích se žáky, lze říct, **že jejich teoretické znalosti (to, jak by to mělo být) jsou poměrně dobré. Realita však bývá jiná. Odráží se zde vliv prostředí a celková atmosféra ve společnosti.** Žáci vědí co je správné a jak by se měli k životu postavit, ale ne vždy to koresponduje s tím, jak žije jejich rodina a často bývá velmi složité se z tohoto vymanit. Je proto velmi důležité se žáky neustále hovořit, přirozeně je směřovat, rozvíjet jejich kompetence. Žáci vyšších ročníků si velmi dobře uvědomují, že to jak se budou chovat a pracovat, tak budou žít

5.7 Shrnutí výsledků

Na základě prostudování ŠVP, informací získaných od pedagogů Dětského domova, Základní školy a Střední školy v Duchcově, vyhodnocení některých aktivit žáků i pozorování lze konstatovat, že stanovený způsob vzdělávání, zejména pak rozvíjení klíčových kompetencí je pro žáky přínosem. V ŠVP jsou klíčové kompetence zpracovány dostatečně a taktéž tak učiteli rozvíjeny.

Potvrdila se i důležitost součinnosti školy a rodiny při vzdělávání žáků. Úroveň klíčových kompetencí bývá vyšší tam, kde rodina se školou spolupracuje a dbá na správný rozvoj dítěte. V této oblasti je však zřejmě ne úplný soulad v prioritách školy, potažmo společnosti a rodin, v nichž značná část našich žáků vyrůstá.

Stanovené předpoklady se potvrdily.

ZÁVĚR

Vzdělávání je jednou z cest k budoucímu plnohodnotnému, úspěšnému a hlavně spokojenému životu. To, jak se nám jednou bude dařit, záleží do značné míry nejen na tom, kolik a čeho budeme znát, ale i na tom, jak své znalosti a dovednosti budeme schopni aplikovat v praxi. Jak dovedně budeme komunikovat se svým okolím, dodržovat pravidla, respektovat druhé lidi, ale i prosazovat sebe, své názory a myšlenky.

Toto všechno bychom se měli začít učit už od útlého dětství v rodině, ale také ve škole. Praktické dovednosti (samozřejmě na základě určitého teoretického vědění) jsou pro nás všechny ty nejdůležitější.

U žáků s lehkým mentálním postižením to platí vrchovatě. Cílem školy musí být dosažení co možná nejvyšší míry právě klíčových kompetencí tak, aby tito žáci byli s ohledem na jejich postižení co nejkvalitněji připraveni na svůj příští život.

Výchova a vzdělávání jsou velmi důležitou složkou v celkovém rozvoji žáka s lehkým mentálním postižením. Pomáhají ho formovat a utvářet jeho pohled na svět. Míra jeho úspěšnosti je přímo závislá na kvalitě tohoto procesu. Čím vyšší bude, tím budou větší šance, každého takového žáka na začlenění do společnosti, do jejího běžného života.

Seznam použité literatury

1. BELZ, H.,SIEGRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001, 375 s. ISBN 978 - 80 – 7367 – 930 – 9
2. BARTOŇOVÁ,M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ,J. *Psychopedie*. 2. vydání, Brno: Paido, 2007, 150 s. ISBN 978 – 80 – 7315 – 161 – 4
3. BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M.: *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2. přepracované a rozšířené vydání, Brno: Paido, 2007, 247 s. ISBN 978 – 80 – 7315 – 158 – 4
4. ČECHOVÁ, B. *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*. 1. vydání, Praha: Portál, 2009, 117 s. ISBN 978 – 80 – 7367 – 388 – 8
5. Kol. autorů: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005
6. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. rozšířené a aktualizované vydání, Praha: Grada,2008, 317 s. ISBN 978 – 80 – 247 – 1821 – 7
7. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007,160 s. ISBN 978 – 80 – 247 – 1733 - 3
8. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*.Praha: Grada. 2008. ISBN 978 – 80 – 247 – 1734 – 0
9. Vyhláška č. 73/2005 Sb. *O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*
10. *Vzdělávací program zvláštní školy*.Praha: Septima, 1997, 96 s. ISBN 80 – 7216 – 025 - 7
11. Zákon č. 561 / 2004 Sb. *O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*

Seznam použitých zkratek

ČR	-	Česká republika
DD	-	dětský domov
IQ	-	intelligenční kvocient
LMP	-	lehké mentální postižení
PPP	-	pedagogicko – psychologická poradna
RVP	-	rámcový vzdělávací program
ŠVP	-	školní vzdělávací program
WHO	-	Světová zdravotnická organizace
ZŠ	-	základní škola
ZV	-	základní vzdělávání

Zkratky předmětů:	Aj	-	anglický jazyk
	Čj	-	český jazyk a literatura
	D	-	dějepis
	F	-	fyzika
	Hv	-	hudební výchova
	I	-	informatika
	M	-	matematika
	Ov	-	občanská výchova
	P	-	přírodopis
	Pv	-	pracovní výchova

- Tv - tělesná výchova
- Vv - výtvarná výchova
- Z - zeměpis
- Zv - výchova ke zdraví

Seznam příloh

Příloha A – Zapracování klíčových kompetencí do předmětů ŠVP – EMIL.....	55
Příloha B – Dotazník pro učitele.....	66
Příloha C – Co vím o světě práce ?.....	68
Příloha D– Jak bude vypadat můj pracovní den za 20 let?.....	69

Příloha A

Zpracování klíčových kompetencí do učebních osnov jednotlivých předmětů v ŠVP – EMIL ZŠ v Duchcově pro 6. – 9. ročník.

Klíčové kompetence jsou do jednotlivých předmětů zpracovány tak, aby v průběhu celého základního vzdělávání byly u žáka rozvíjeny všechny a žák po ukončení povinné školní docházky, dle svých možností, dokázal:

- Český jazyk a literatura
 - Kompetence k učení
 - Osvojit základní jazykové a literární pojmy
 - Využívat vhodné naučené metody práce
 - Reálně zhodnotit výsledky práce své i druhých
 - Uvědomit si význam vzdělání pro své další pracovní uplatnění
 - Kompetence k řešení problémů
 - Uvědomit si, že problém může mít různá řešení
 - Plánovat postupy
 - Vnímat problémové situace a hledat nejvhodnější způsoby řešení
 - Kompetence komunikativní
 - Zdokonalovat úroveň ústního projevu
 - Rozumět obsahu sdělení, přiměřeně na něj reagovat, diskutovat a obhajovat svůj názor
 - Využívat komunikativních dovedností k utváření dobrých mezilidských vztahů
 - Kompetence sociální a personální
 - Prohlubovat vědomí o mravních hodnotách
 - Spolupracovat ve skupině, respektovat druhé

- Dodržovat pravidla slušného chování
- Kompetence občanské
 - Zvládat běžnou komunikaci s úřady (ústní i písemnou)
 - Sledovat dění v regionu (současnost i minulost)
- Kompetence pracovní
 - Získat konkrétní představu o pracovních činnostech běžných profesí
 - Vytvořit si reálnou představu o možnostech svého budoucího uplatnění
 - Umět se koncentrovat na pracovní výkon
- Anglický jazyk
 - Kompetence k učení
 - Uvědomit si význam vzdělání s jazykovými dovednostmi
 - Kompetence komunikativní
 - Rozumět obsahu sdělení a přiměřeně na něj reagovat
- Matematika
 - Kompetence k učení
 - Osvojit si základní pojmy a vztahy
 - Vytvořit si zásobu matematických nástrojů a následně je umět využívat
 - Kompetence k řešení problémů
 - Provádět rozbor problému a plánovat řešení
 - Pracovat s chybou, hledat správné řešení
 - Kompetence komunikativní
 - Zdůvodňovat matematické postupy, vytvářet hypotézy a komunikovat na odpovídající úrovni
 - Kompetence sociální a personální
 - Pracovat ve skupině, spolupracovat
 - Získat přiměřenou úroveň nedůvěry a sebekontroly
 - Kompetence občanské
 - Respektovat názory ostatních

- Kompetence pracovní
 - Dodržovat dohodnutou úroveň kvality grafického projevu a ten zdokonalovat
 - Efektivně organizovat svou práci
- Informatika
 - Kompetence k učení
 - Samostatně objevovat možnosti využití výpočetní techniky a komunikačních technologií v praktickém životě
 - Tvořivě realizovat vlastní nápady při práci s výpočetní technikou
 - Kompetence k řešení problému
 - Uvědomit si, že práce a to nejen s výpočetní technikou může mít více správných řešení
 - Umět problém popsat, při jeho řešení využít týmovou práci, nenechat se odradit nezdarem
 - Kompetence komunikativní
 - Znat základy elektronické komunikace
 - Využívat počítače k prezentaci výsledků své práce
 - Kompetence sociální a personální
 - Respektovat společně dohodnutá pravidla bezpečné a zdravotně nezávadné práce s výpočetní technikou, zejména používání počítačových sítí
 - Kompetence občanské
 - Respektovat společenské normy a pravidla soužití
 - Přemýšlet nad obsahy sdělení (internet)
 - Mít představu o obecných morálních zákonech a legislativě (softwarové pirátství, autorský zákon, ochrana osobních údajů, bezpečnost hesla...)
 - Kompetence pracovní
 - Získané znalosti využívat k orientaci v pracovních nabídkách na internetu

- Dějepis
 - Kompetence k učení
 - Dodržovat ustálené způsoby učení
 - Kompetence komunikativní
 - Rozumět obsahu sdělení a přiměřeně na něj reagovat
 - Srozumitelně se vyjadřovat
 - Kompetence sociální a personální
 - Na základě poznání posilovat své sebevědomí
- Občanská výchova
 - Kompetence k učení
 - Aktivně se zapojovat do vyučovacího procesu
 - Kompetence k řešení problémů
 - Vnímat problémovou situaci, rozpoznávat problémy a hledat nejvhodnější způsoby řešení
 - Samostatně řešit problémy a přiměřeně svým možnostem překonávat překážky
 - Kompetence komunikativní
 - Prezentovat své myšlenky a názory
 - Kompetence sociální a personální
 - Mít povědomí o základních mravních hodnotách
 - Rozpoznat nevhodné a rizikové chování i s jejich důsledky
 - Kompetence občanské
 - Chovat v krizových situacích
 - Ochranu životního prostředí vnímat jako důležitou
 - Kompetence pracovní
 - Zvládat pracovat podle pokynů, ale i samostatně
- Fyzika
 - Kompetence k učení
 - Využívat odbornou terminologii
 - Vyhledat, vytřídit a navzájem propojit přiměřené informace

- Mezi získanými daty nalézat souvislosti
- Kompetence k řešení problémů
 - Vnímat problém a hledat nejvhodnější řešení
- Kompetence komunikativní
 - Na základě získaných dovedností vytvářet vztahy a pracovat ve skupinách
 - Diskutovat, respektovat názor druhých
- Kompetence sociální a personální
 - Pracovat ve skupinách
- Kompetence občanské
 - Znat základní práva a povinnosti občanů, respektovat pravidla soužití a společenské normy
 - Racionálně využívat energetické zdroje
- Kompetence pracovní
 - Dodržovat pravidla bezpečnosti práce nejen s fyzikálními přístroji a zařízeními
 - Své znalosti využít při volbě budoucího povolání
- Přírodopis
 - Kompetence k učení
 - Vhodně využívat naučených metod (vyhledávání informací)
 - Využívat pozorování a experimentování k vyhodnocování
 - Znat obecně známé termíny
 - Propojovat poznatky z různých oblastí a dávat je do souvislostí
 - Kompetence k řešení problémů
 - Vnímat problém a nalézat nejvhodnější způsoby řešení
 - V případě ohrožení vlastní nebo jiné osoby přivolat pomoc
 - Kompetence komunikativní
 - Srozumitelně vyjadřovat vlastní názor
 - Rozumět obsahu sdělení a přiměřeně na něj reagovat

- Využívat komunikativních dovedností ke spolupráci s ostatními lidmi
- Kompetence sociální a personální
 - Rozpoznat nevhodné a rizikové chování a uvědomovat si jeho důsledky
 - Posilovat sociální chování a sebeovládání
- Kompetence pracovní
 - Reálně posoudit výsledek práce své i druhých
 - Využít znalosti bezpečnosti práce v praxi
 - Na základě svých znalostí se rozhodnout o budoucím pracovním uplatnění
- Zeměpis
 - Kompetence k učení
 - Využívat naučené metody, včetně mnemotechnických pomůcek, luštění úkolů, tabulek, tajenek s pomocí map
 - Kompetence komunikativní
 - Využívá tištěné informace k rozvoji vlastních vědomostí
 - Rozumí běžně užívaným textům
 - Kompetence občanské
 - Chovat se přiměřeně v krizových situacích a situacích ohrožujících život
 - Respektovat pokyny kompetentních osob při těchto situacích
- Hudební výchova
 - Kompetence k učení
 - Podle svých hudebních dovedností využívat vhodných metod učení
 - Kompetence k řešení problému
 - Samostatně a kriticky myslet a problémy řešit hledáním nejvhodnějšího způsobu řešení
 - Kompetence komunikativní

- Vyjádřit ve skupině svůj názor, vhodnou formou ho obhajovat a tolerovat názor druhých
- Kompetence sociální a personální
 - Dodržovat pravidla práce v týmu
 - Zhodnotit práci svou i ostatních
 - Chápat odlišnosti svých spolužáků
- Kompetence občanské
 - Aktivně se zapojovat do kulturního dění
 - Chránit a oceňovat naše kulturní tradice
- Kompetence pracovní
 - Dodržovat vymezená pravidla při samostatné práci (dohodnuté postupy a kvalitu)
- Výtvarná výchova
 - Kompetence k učení
 - Vytvářet učební materiály a ty pak využívat pro své učení
 - Při tvorbě poznávat vlastní pokroky a zpětně si uvědomit své chyby při realizaci práce
 - Kompetence při řešení problémů
 - Řešit problém související se správným výběrem, techniky, postupu, materiálů atd.
 - Kompetence komunikativní
 - Komunikaci ve skupině, vyjadřování a obhajování vlastního názoru
 - Naslouchat druhé lidi, respektování názorů druhých
 - Kompetence občanské
 - Prezentovat výsledky své práce- účastnit se výtvarných soutěží
 - Vytvořit materiály propagující školní akce
 - Kompetence pracovní
 - Zvládat základní výtvarné dovednosti a postupy
 - Koncentrovat se na pracovní výkon

- Mít pozitivní vztah k manuálním dovednostem
- Dodržovat hygienická pravidla při práci
- Výchova ke zdraví
 - Kompetence k učení
 - Vyhledat a následně využít potřebné informace
 - Chápat obecně používané znaky, symboly a termíny
 - Kompetence k řešení problémů
 - Vnímat a rozpoznat problém a hledat pro něj nejvhodnější řešení
 - V případě ohrožení sebe nebo druhých přivolat pomoc
 - Kompetence komunikativní
 - Výstižně, souvisle a kultivovaně komunikovat
 - Vhodnou formou obhajovat své názory
 - Rozvíjet takové komunikační dovednosti, které přispívají k rozvoji dobrých mezilidských vztahů
 - Kompetence sociální a personální
 - Rozpoznat nevhodné a rizikové chování a uvědomit si jeho možné důsledky
 - Být vnímavý k potřebám starých, nemocných a postižených lidí
 - Uvědomit si nebezpečí možného psychického i fyzického zneužívání vlastní osoby
 - Kompetence občanské
 - Chránit si své zdraví
 - Uvědomit si význam zdravého životního stylu
 - Podílet se na ochraně životního prostředí
 - Chovat se v situacích ohrožujících život a zdraví člověka a řídit se pokyny kompetentních osob
 - Kompetence pracovní

- Dodržuje zásady bezpečnosti, ochrany zdraví, hygieny práce, ochrany životního prostředí a společenských hodnot při pracovních činnostech
- Být schopen pracovní výdrže
- Tělesná výchova
 - Kompetence sociální a personální
 - Respektovat pravidla práce v týmu
 - Rozpoznávat nevhodné a rizikové chování a uvědomovat si jeho důsledky
 - Navazovat a udržovat vztahy s vrstevníky
 - Respektovat druhé lidi a upevňovat mezilidské vztahy
 - Kompetence občanské
 - Chránit své zdraví
 - Uvědomit si význam zdravého životního stylu
 - Podílet se na ochraně životního prostředí
- Pracovní výchova – chlapci
 - Kompetence k učení
 - Znat smysl a cíl učení
 - Umět posoudit svůj vlastní pokrok
 - Kriticky zhodnotit výsledky své práce a diskutovat o nich
 - Kompetence k řešení problémů
 - Správně promýšlet pracovní postupy
 - Chápat, že jsou problémy, které nemají jen jedno správné řešení
 - Kompetence sociální a personální
 - Pracovat ve skupinách
 - Spolupracovat při řešení problémů, respektovat názor druhých
 - Správně a věcně argumentovat
 - Kompetence občanské
 - Respektovat pravidla při práci

- Přivolat pomoc při zranění
- Chápat základní ekologické souvislosti
- Oceňovat kulturní a historické tradice
- Projevovat pozitivní postoj k uměleckým dílům
- Kompetence pracovní
 - Dodržovat bezpečnostní a hygienická pravidla při práci
 - Dodržovat technologický postup a pravidla
 - Dbát na ochranu zdraví svého i druhých i životního prostředí
 - Využívat své znalosti v běžné praxi
- Pracovní výchova – dívky
 - Kompetence k učení
 - Posoudit vlastní pokrok
 - Uvědomit si význam vzdělání v kontextu s pracovním uplatněním
 - Kompetence k řešení problémů
 - Přijmout důsledky svých rozhodnutí
 - Nenechat se odradit nezdarem
 - V případě nutnosti přivolat pomoc
 - Kompetence komunikativní
 - Rozumět obsahu sdělení a přiměřeně na něj reagovat
 - Vytvářet dobré mezilidské vztahy
 - Kompetence sociální a personální
 - Pracovat ve skupinách
 - Respektovat pravidla práce v týmu
 - Kompetence občanské
 - Znat a respektovat základní práva a povinnosti občanů, společenské normy
 - Podílet se na ochraně životního prostředí a tvorbě zdravého životního stylu
 - Kompetence pracovní

- Dodržovat hygienická a bezpečnostní pravidla při práci
- Zvládat základní pracovní dovednosti, operace a postupy
- Vytvářet si kladný vztah k manuálním činnostem
- Být schopen pracovní výdrže, koncentrace na pracovní výkon a jeho dokončení
- Utvářet si představu o možnostech svého budoucího pracovního uplatnění

Příloha B - dotazník pro učitele

DOTAZNÍK

1. Co podle vás patří mezi hlavní úkoly školy?
Vyberte tři z vašeho pohledu nejdůležitější možnosti a určete pořadí důležitosti
 - a/ naučit se slušně chovat
 - b/ získat maximum znalostí a dovedností
 - c/ naučit se vyhledávat a zpracovávat informace
 - d/ naučit se samostatně řešit problémy
 - e/ naučit se dodržovat pravidla a respektovat autoritu
 - f/ naučit se spolupracovat v kolektivu a vycházet s lidmi
 - g/ naučit se obhajovat svůj názor a vést diskuzi
 - h/ získat zdravé sebevědomí a schopnost sebekritiky

2. Posuďte, jak škola u žáků rozvíjí dané schopnosti.
Použijte bodovací škálu (0 min. – 5 max.), označte 3 nejdůležitější.
 - a/ dodržovat pravidla a respektovat autoritu
 - b/ spolupracovat v kolektivu
 - c/ naučit se fakta
 - d/ samostatnost v řešení problémů
 - e/ samostatnost ve vyhledávání, třídění a zpracování informací
 - f/ slušné chování
 - g/ vést diskuzi a obhajovat vlastní názor
 - h/ zdravé sebevědomí a sebekritiku

3. Myslíte si, že rozvíjení klíčových kompetencí je pro budoucí život žáků důležité ?
Vyjádřete bodovací škálou (0 ne – 5 ano).

4. Myslíte si, že při výuce dostatečně využíváte aktivity rozvíjející právě klíčové kompetence?
Použijte bodovací škálu (0 ne – 5 ano)
5. Došlo zavedením ŠVP a termínů klíčových kompetencí k zásadním změnám ve vaší pedagogické činnosti?
Použijte bodovací škálu (0 ne – 5 ano)
6. Pokud ano, tak k jakým.
7. Rozvoj, které klíčové kompetence považujete za zásadní. Seřad'te podle důležitosti (1 nejvíce - 6 nejméně).
- Kk k učení
 - Kk k řešení problémů
 - Kk občanská
 - Kk sociální a personální
 - Kk komunikativní
 - Kk pracovní

Příloha C – zadání 1. aktivity rozvíjející klíčové kompetence

Co vím o světě práce ?

Rozvíjení klíčové kompetence pracovní u žáků 2.stupně

1	2	3	4
ano	spíše ano	spíše ne	ne

1. Každý zdravý člověk musí pracovat, protože práce je hlavní zdroj obživy.
2. Práci si máme umět najít sami.
3. K nalezení práce je třeba cizí pomoci.
4. Na úřadu práce mají vždy nabídku podle našich představ i vzdělání.
5. Musíme počítat s tím, že celý život se budeme muset něco nového učit, vzdělávat se.
6. Čím víc toho člověk umí, tím víc má šanci na uplatnění.
7. Aby si člověk práci udržel, musí být spolehlivý a pracovitý.
8. Pokud se ničím nevyučíme, těžko najdeme dobré zaměstnání.
9. Seřaď podle důležitosti – významu:
pracovní prostředí
mzda
vzdálenost pracoviště od bydliště
jistota trvalé nebo dlouhodobé práce
práce mě baví

Příloha D – zadání 2. aktivity rozvíjející klíčové kompetence

Jak bude vypadat můj pracovní den za 20 let ?

Rozvíjení klíčové kompetence: pracovní, sociální a personální

Aktivita je složená ze dvou základních částí.

I. Žáci po předchozí motivaci vypracují tyto otázky:

1. Jak asi bude vypadat můj pracovní den za 20 let?
2. Čím asi strávím nejvíc času?
3. Budu mít čas na své koníčky a kolik?

II. Druhý úkol je domácí.

Žáci si mají pohovořit s rodiči (děti z DD s tetou) a snažit se přesně popsat jejich běžný pracovní den.

Následující den společně se žáky na toto téma diskutovat, porovnávat jejich představy s realitou.

